

Het aandeel van de Volksunie in de federalisering van België in de jaren 80 en 90. Een getuigenis.

Hugo SCHILTZ

Minister van Staat

Onderhavige bijdrage is geen geschiedkundig vakwerk. Het is een persoonlijke getuigenis van een van de mede-spelers in het lange proces van staatshervorming in België en dit als partijleider van de V.U., als minister zowel in de Vlaamse als de federale regering, als co-voorzitter van de zgn. "Dialoog van Gemeenschap tot Gemeenschap" en als mede-onderhandelaar van het daaropvolgende Sint Michielsakkoord.

Zijnde een bijdrage van een "*acteur*" zal de lezer aldus geen uitvoerige verwijzingen maar "*auteurs*" aantreffen. De acteur is er evenwel in alle bescheidenheid van overtuigd dat zijn getuigenis de toets van de historische kritiek volledig zal kunnen doorstaan.

I. De jaren zeventig, het doorbreken van de taboes

Na het beslechten van de strijd om "Leuven Vlaams" werd het vlug duidelijk dat de federalistische thesis definitief uit de taboesfeer was gehaald. Waar vooraanstaande Vlaamse politici als R. Vandekerckhove en J. De Saeger in de zeventiger jaren de V.U. nog bestreden met de slogan "Federalisme is vluchtmisdrijf" acteerde Gaston Eyskens op 18 februari 1970 in het Parlement boudweg dat het klassieke unitarisme achterhaald was.

Deze evolutie in de geesten bracht tevens mede dat de Volksunie als gedoodverfde oppositionele zweeppartij uit het isolement kon treden waarin vooral de kopstukken van CVP en BSP haar doelbewust hadden trachten te neutraliseren. Dit bleek reeds uit het initiatief van G. Eyskens de V.U. mede te betrekken in de zgn. "werkgroep der 28" die eind 1969 trachtte een akkoord uit te werken voor de aangekondigde grondwetsherziening.

Deze werd doorgevoerd in 1970 onder hevig verzet van de V.U. (de anti-grenselcampagne) omwille van het naar haar mening voortijdig opgeven van het meerderheidsbeginsel in ruil voor een zeer beperkte autonomie.

Dit had evenwel niet tot gevolg dat de V.U. opnieuw werd teruggedrongen in de rol van externe drukkingsgroep. Intense vertrouwelijke contacten van de voorzitter van de V.U. met vooraanstaande figuren vooral bij C.V.P. en P.V.V. leidde in april 1974 tot een poging om een Christen-Democratisch-Liberale regering te vormen mét de V.U. en het R.W.-F.D.F. (conclaf van Steenokkerzeel, 19 april 1974).

Na het mislukken van deze poging bleef de leiding van de V.U. evenwel in de jaren 75 en 76 actief medewerken aan de officieuze én officiële voortzetting van het gesprek van "gemeenschap tot gemeenschap" dat in Steenokkerzeel was aangevat. Belangrijk in dit verband waren de onderhandelingen tussen C.V.P., P.V.V. en V.U. onder de hoede van het V.E.V. later uitgebreid naar de franstaligen.

De "synthese-nota" van september 1975, weerslag van deze besprekingen, leidde ei zo na tot een verruiming van de regering Tindemans met de V.U. en het F.D.F.

Langs officiële zijde begon dan in november 1976 het overleg in de zgn. "werkgroep van de 36" mét medewerking van de V.U. onder het dubbele voorzitterschap van Leon Hurez en Paul De Keersmaecker.

De verslagen van deze werkgroep zouden later belangrijk materiaal blijken voor de uitwerking van het zgn. "Egmontpact".

Intussen knoopte de V.U. partijleiding discrete gesprekken aan met S.P. en P.S., meer bepaald met W. Claes en A. Cools, vermits het steeds duidelijker werd dat de medewerking van de P.S. voor een verdere staatshervorming onmisbaar zou zijn.

Het terrein was aldus voorbereid voor de opname van de V.U. in de tweede regering Tindemans van 1977, regering die op basis van het zgn. "Egmontpact" een verregaande staatshervorming zou doorvoeren.

Het taboe op de federalistische idee was aldus volledig opgeheven en het rugdringen van de V.U. tot de rol van zweeppartij definitief doorbroken.

II. De jaren tachtig - opnieuw van oppositie naar regering

De tweede regering Tindemans mislukte in haar opzet. De mislukking van het Egmontpact leidde evenwel niet tot het ter zijde schuiven van de V.U. Tijdens de lange regeringscrisis volgend op de verkiezingen van einde 1978 werd langdurig gezocht naar een mogelijkheid de vorige coalitie te hernemen, mét de V.U. en een aangepaste versie van het Egmontpact, doch te vergeefs.

De staatshervorming van 1980 werd tenslotte doorgevoerd door een klassieke driepartijenregering met de V.U. in de oppositie.

Na de verkiezingen van 8 november 1981 traden de gemeenschap- en gewest-regeringen (executieven) uit de federale regering en werden deze proportioneel samengesteld op basis van de verkiezingsuitslagen zodat de V.U. aanspraak kon maken op één zetel. Deze werd ingenomen door ondergetekende.

Reeds vóór de verkiezingen waren er, onder leiding van staatssecretaris Rika De Backer besprekingen gehouden tussen de vier grootste Vlaamse partijen ten-einde te komen tot een evenwichtige bevoegdheidsverdeling binnen de te verwachten "Vlaamse Regering van Nationale Unie".

Na de verkiezingen werd Rika De Backer evenwel in de C.V.P. aan de kant gezet en werd Gaston Geens aangeduid als voorzitter van de eerste Vlaamse regering (executieve). Deze verwierp de idee van nationale unie in Vlaanderen, eiste onverbloemd dat de C.V.P./ P.V.V.-meerderheid van de federale regering ook als dusdanig in de Vlaamse regering tot uiting zou komen wat leidde tot een onevenwichtige, bizarre bevoegdheidsverdeling o.m. wat financiën en begroting betreft.

Ondanks deze ruitelijke houding van de voorzitter speelde de V.U. in deze eerste Vlaamse regering een positieve en duidelijk merkbare rol. Deze bestond er in via het regeringsoptreden de Vlaamse identiteitsbevestiging te versterken, wat o.m. duidelijk tot uiting kwam in officiële beleidsverklaringen van de executieve. Verder nam de V.U.-minister vaak het voortouw bij de verdediging van de belangen van de Vlaamse gemeenschap t.o. de federale regering en bij de discussie over de bevoegdheidsverdeling t.a.v. de centrale staat waarbij telkens een maximaal standpunt werd ingenomen. Vooral het betreden van het internationaal terrein door het (eigenmachtig) organiseren van officiële bezoeken aan Tsjecho-Slowakije, Catalonië en verschillende staten in de U.S.A. wekten opzien en droegen bij tot de rijping van de autonomie-gedachte in politieke- en ondernemingskringen.

Het bezoek, op uitnodiging van de V.U.-minister van zijn Tsjechische collega, Tlapak, met neerlegging van een krans aan het IJzermonument verwekte deining in de *Quatre-Bras*. De Berlijnse muur was nog lang niet gevallen!

Ook het debat over economisch federalisme werd door de V.U. in de Vlaamse regering aangedreven en leidde in januari 1984 tot een scherpe stellingname tegen de centrale regering inzake de koppeling van de lasten van het verleden aan het dossier Cockerill-Sambre. Onder druk van hun partijleidingen zwakten de C.V.P./P.V.V.-regeringsleden nadien deze stellingname af.

De V.U.-minister patroneerde een internationaal colloquium over "De werking van de monetaire en economisch unie in federale staten", enz.

De speerpunt-houding van de V.U. werd vergemakkelijkt door het feit dat, afgezien van de nogal partijdige houding van de voorzitter, de overige leden van de Vlaamse regering zoal niet federalisten dan toch overtuigde flaminganten waren, bereid tot verregaande positieve verstandhouding over de partijen heen.

Na de verkiezingen van oktober 1985 werd de proportioneel samengestelde Vlaamse regering vervangen door een meerderheidsregering C.V.P./P.V.V. conform de coalitie op federaal niveau.

De legislatuur was evenwel van korte duur. Op 19 oktober 1987 viel de regering.

Intussen was meer en meer gebleken dat de staatshervorming van 1980 alom als onvoldoende en gebrekkig werd ervaren. De vroegere communicatie tussen de C.V.P.-leiding en de V.U.-top was stilgevallen na de hervorming van 80. Vanuit de V.U. werd dan ook midden 87 opnieuw contact gezocht. Eerste Minister Martens weigerde hierop in te gaan om deontologische redenen, Minister Jean Luc Dehaene ging wel in op het initiatief.

Ook met de P.S.-leiding onder G. Spitaels werden in die periode discrete gesprekken gevoerd.

Vooraan stond de bekommernis een nieuwe grondwetsherziening mogelijk te maken waarvoor bijzondere meerderheden vereist zijn.

Deze lagen, zonder de P.S., niet voor de hand, wat trouwens door de verkiezingsuitslag van 13 december 1997 bevestigd werd.

Op 3 februari 1988 nam informateur Dehaene contact op met zijn V.U.-gesprekspartner, verwijzend naar het gesprek van juli.

In een daaropvolgende ontmoeting met de partijtop van de V.U. op 6 februari slaagde Dehaene erin het Egmontrauma van de V.U. deels weg te nemen en het vertrouwen te herstellen. Een discrete rechtstreekse communicatielijns tussen Paul De Keersmaecker (C.V.P.) en H. Schiltz zorgde voor een verdere versterking. Volledig zou het echter slechts lukken nadat duidelijk werd dat Wilfried Martens uiteindelijk de regering zou leiden. Een discrete doch dringende demarche van de V.U. bij de betrokkene had trouwens plaats gehad.

Tijdens de onderhandelingen, de fameuze "honderd dagen" van Dehaene hebben de V.U. afgevaardigden zwaar doorgewogen op het dossier staats hervorming. Samen met de equipe van J.L. Dehaene vormden zij langs Vlaamse kant de drijvende kracht in de discussie over de overdracht van bevoegdheden aan de deelstaten, inzonderheid het onderwijs, over het verdragsrecht en over de financiering van de deelstaten.

Het regeerakkoord werd dan ook door professionele waarnemers bestempeld als een overwinning voor de federalisten, een overwinning waardoor mede door de aanwezigheid van de V.U. de krijtlijnen van het belgisch establishment werden overschreden.¹⁾

De regering Martens VIII voerde correct de eerste en de tweede fase van de geplande staats hervorming door begin 1989. Met de voorzienige derde fase liep het echter mis. Deze voorzag vooral het toekennen van het internationaal verdragsrecht, de rechtstreekse verkiezingen voor de Gemeenschaps- en Gewestrazen, en de hervorming van het twee-kamerstelsel. Een gemengde parlementaire werkgroep Kamer en Senaat werd in december 1989 opgericht.

III. De jaren negentig - Terug in de oppositie maar niet zonder invloed

De gemengde parlementaire commissie slaagde er niet in een consensus te bereiken zelfs niet onder de meerderheidspartijen. Vanuit de regering oefende de V.U. druk uit op de meerderheid wat leidde tot enkele regeringsinitiatieven, zoals de "Werkgroep Alen", de "nota Dehaene" november 1991, het voorstel Martens, april 1991. Geen enkele van deze initiatieven leverde evenwel concrete resultaten op.

De V.U., en inzonderheid haar Vice-premier, minister van begroting, weigerde dienvolgens de begroting 1992 op te stellen en te ondertekenen indien niet minstens enkele belangrijke onderdelen van de derde fase zouden worden goedgekeurd door de regering en aan het parlement voorgelegd. Na vaak uitputtende confrontaties in de schoot van de regering werd op 13 september 1991 uiteindelijk een akkoord bereikt én over de begroting én over een pakket staats her-

¹ H. De Ridder, *Stre, geef mij honderd dagen*. Leuven, Davidsfonds, 1989, p. 250; E. Witte, *Ons Erfdeel*, 1990, nr.2, p. 189.

vorming omvattend het principe van de rechtstreekse verkiezing van de Raden, het verdragsrecht en over de overheveling van het kijk- en luistergeld.

Dit akkoord werd echter achterhaald door een scherpe crisis in de regering over het al dan niet verlenen van vergunningen voor wapenleveringen aan het Midden-Oosten, kort na de Golfoorlog en dit onder Waalse druk. Op 29 september 1991 stapte de V.U. uit de regering, die op 4 oktober daaropvolgend haar ontslag aanbood.

Na de verkiezingen van 24 november 1991 nam de V.U. onmiddellijk deel aan de politieke manoeuvres. Het contact met J.L. Dehaene was door de crisis niet aangetaast en op 28 januari 1992 sloot de V.U. met de C.V.P. en de S.P. een Vlaams regeerakkoord. Daarin werd een Vlaams tienpuntenprogramma opgenomen. Dit bevatte de niet uitgevoerde derde fase van de vorige legislatuur plus een aantal bijkomende bevoegdheidsuitbreidingen, de splitsing van de provincie Brabant, enz. Dit programma moest worden uitgevoerd via een dialoog van Gemeenschap tot Gemeenschap.

Het regeerakkoord van de Rooms-Rode regering onder leiding van J.L. Dehaene ging op dit voorstel in.

Op 6 april 1992 ging de dialoog van start met deelname van alle partijen behalve het Vlaams Blok, Rossem en het Front National. Gerard Deprez van de P.S.C. en Hugo Schiltz van de V.U. werden als co-voorzitters aangeduid.

Al vlug kwam het tussen deze beide co-voorzitters, bijgestaan door de actieve en zeer deskundige secretarissen Geert Van Haegendoren en Patrick Dubois tot een intense en vertrouwvolle samenwerking.

Na een voorbereidende fase werd een selectie doorgevoerd waarbij de liberale partijen, die een dubbelzinnige, weinig coöperatieve houding aannamen, de dialoog verlieten.

Op 23 juni 1992 werden dan definitieve onderhandelingen aangevat op basis van een voorstel uitgaande van de twee co-voorzitters.

Naast de elementen van de derde fase en de nieuwe elementen uit het Vlaamse tienpuntenprogramma werd ook de milieutaks in de besprekingen opgenomen. Met het oog op het bereiken van de twee-derde meerderheid was het immers wenselijk de medewerking van Agalev-Ecolo te bekomen.

Vrij vlug werd een consensus bereikt over de meeste punten ter discussie. De V.U. leverde naast het voorzitterschap, substantiële bijdragen tot de discussie en met succes. Moeilijkheden doken echter op wanneer begin juli de franstaligen een paritaire Senaat eisten, stemrecht voor de Voerenaars voor de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Raad, waarop de V.U. haar standpunt inzake de transfers in de sociale zekerheid tussen Vlaanderen en Wallonië aan de orde stelde.

Op 10 juli 1992 stelden de deelnemende partijen vast dat geen globaal akkoord kon bereikt worden. Wel ondertekenden zij een aantal wetsvoorstellen over het verdragsrecht en over bijkomende bevoegdheidsverdelingen (leefmilieu en

toerisme) alsmede over de milieuheffing. Tevens bevestigden zij hun wil voor verdere dialoog beschikbaar te blijven.

Op 19 september 1992 kwamen dan ook de voorzitters van C.V.P., S.P. en V.U. opnieuw samen om de dialoog te hervatten. De eerste minister werd gevraagd onderhandelingen aan te vatten eerst binnen de federale regeringsmeerderheid en vervolgens deze uit te breiden tot de V.U. en Agalev-Ecolo.

Ondanks het feit dat de V.U. af te rekenen had met een belangrijk intern probleem, de verkiezing van Bert Anciaux tot opvolger van Jaak Gabriëls en de daaropvolgende overstap van deze laatste naar de P.V.V., bleef zij zeer actief medewerken aan de onderhandelingen.

In verschillende etappes, 29 september, 31 oktober 1992 en 27 januari 1993 bereikten de dialoogpartijen een definitief akkoord;

Tijdens de parlementaire behandeling in Kamer en Senaat werkten de V.U. parlementsleden actief mee bij de definitieve formulering van de teksten die deels de uitvoering bevatten van de onder de regering Martens VIII mislukte derde fase, versterkt en aangevuld met bijkomende elementen van verder doorgedreven federalisering.

Op 14 april 1993 kreeg de vierde staatshervorming haar beslag met de V.U. federaal in de oppositie en op Vlaams niveau in de meerderheid.

Besluit

Een zorgvuldige en objectieve analyse van het optreden van de V.U. in het proces van staatshervorming bewijst dat deze partij een belangrijke mede-bepalende rol heeft gespeeld.

Op het vlak van de politieke ideeën heeft zij op Vlaams niveau de federalistische optie mede doen zegevieren op de unitaristische Van Cauwelaert-doctrine.

Tevens heeft zij in de zeventiger jaren een belangrijke pro-actieve rol gespeeld in het tot stand brengen van gesprekken met de drijvende politieke krachten langs franstalige kant, vooral in de zeventiger jaren, waardoor zij een betrouwbare gesprekspartner werd voor de franstalige partijen. Haar deelname aan de uitwerking van de Egmont-Stuivenberg-akkoorden, en de dito regering liet haar sporen na in de volgende fasen van de staatshervorming.

Tijdens de tweede staatshervorming stimuleerde zij vanuit de Vlaamse regering een maximalistische visie op het functioneren van de Vlaamse regering.

Aan de derde staatshervorming gaf zij, voortbouwend op haar pro-actieve contacten, mee gestalte door een zeer actieve rol bij de vorming van de regering Martens VIII en de uitvoering van de eerste en de tweede fase van het regeerprogramma inzake staatshervorming en dit zowel in het Parlement als in de regering zelf. Ook in de Vlaamse regering belichaamde zij de vooruitgeschoven federalistische visie.

De vierde staats hervorming tenslotte kwam tot stand mede dank zij de nogmaals onontbeerlijke bijdrage van de V.U. via de dialoog van Gemeenschap tot Gemeenschap en de daaropvolgende medewerking aan de totstandkoming en de uitvoering van het Sint Michielsakkoord.

Deze rol heeft de V.U. consequent vervuld ondanks soms moeilijke inwendige spanningen en uitwendige conflicten met haar "natuurlijke" achterban, de Vlaamse Beweging.

Electoraal werd zij voor deze consequente houding niet beloond, wel integendeel.

Het onvermogen van veel flaminganten om het onderscheid te aanvaarden in taak en verantwoordelijkheid van beweging en partij speelde de V.U. hierbij herhaaldelijk parten.

Dat de V.U. slechts zijdelings invloed zou hebben kunnen uitoefenen op het staats hervormingsproces zoals Manu Ruys onlangs in een krantenartikel beweerde is historisch echter volstrekt onjuist.

De V.U. heeft integendeel de beperkte macht die de Vlaamse kiezer haar heeft willen geven, maximaal aangewend en is er aldus in geslaagd een mede-bepalende rol te spelen in het proces dat geleid heeft tot het tot stand komen van de federale staat die wij thans kennen.

Summary: The Significance of the Flemish Nationalist Party Volksunie for the federalisation of Belgium

The Volksunie, partly from the opposition and partly from its participation in cabinet/coalitions made an important contribution to the processes of state-reforms that remodeled Belgium in the 80's and 90's into a federal state. The party strongly introduced the federalist ideas in the political arena. In the seventies it played a pro-active role in the negotiations with the French interlocuteurs. Although these negotiations did not succeed, the solutions advocated in that period went on as possible outcomes for later negotiations and played a catalyst role. When taking part in the cabinets either the national and/or the Flemish cabinets in the 80's and the 90's, its minister(s) advocated and carried on a maximalizing federalist policy. Inside and outside the party, it was not easy to perform this policy. Even the electorate did not reward the party that much for its achievements, which can be summarized as an undeniable contribution to the federal state reform of Belgium.